

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 9. dubna 2019 ve věci č. 11236/09 – *Altay proti Turecku* (č. 2)

Senát druhé sekce Soudu dospěl k jednomyslnému závěru, že soudním rozhodnutím, kterým bylo umožněno, aby byl příslušník vězeňské služby přítomen konzultacím stěžovatele s jeho právní zástupkyní, a které bylo vydáno, aniž se stěžovatel mohl k návrhu vězeňské služby na tak závažné omezení svého soukromí vyjádřit a aniž bylo konáno jednání, došlo po řadě k porušení práva na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy a práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel vykonává doživotní trest odnětí svobody. Blíže neurčeného dne jeho právní zástupkyně zaslala stěžovateli do věznice poštovní zásilku obsahující knihy a noviny. V srpnu 2005 přistoupil vnitrostátní soud na základě návrhu vězeňské služby k otevření zásilky a rozhodl, že její obsah nebude vydán stěžovateli, neboť nesouvisel s jeho obhajobou.

V důsledku uvedeného jednání právní zástupkyně týž soud v září 2005 na návrh vězeňské služby bez stanovení časového omezení povolil, aniž by vyslechl stěžovatele či si vyžádal vyjádření právní zástupkyně, aby konzultacím mezi stěžovatelem a jeho právní zástupkyní byl přítomen příslušník vězeňské služby. Toto rozhodnutí bylo následně potvrzeno odvolacím soudem, který stěžovatele opět nevyslechl ani nevypořádal odvolací námitky.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že rozhodnutí vnitrostátního soudu, kterým byla povolena přítomnost příslušníka vězeňské služby při konzultacích s jeho právní zástupkyní, je v rozporu s právem na důvěrný rozhovor s právním zástupcem chráněným článkem 8 Úmluvy.

a) K obecným zásadám

Soud úvodem konstatoval, že komunikace jednotlivce s právním zástupcem v kontextu právní pomoci spadá do rámce soukromého života, jelikož účelem této komunikace je umožnit jednotlivci učinit informovaná rozhodnutí o jeho životě. Tato komunikace ostatně ve většině případů zahrnuje osobní či intimní a citlivé záležitosti. Ať již tedy komunikace probíhá v souvislosti se zastupováním v občanskoprávním či trestním řízení či jde o obecnou právní pomoc, jednatel může rozumně očekávat, že jeho komunikace s právním zástupcem bude důvěrná. Komunikace s právním zástupcem je tedy privilegovaná (např. *Campbell proti Spojenému království*, č. 13590/88, rozsudek ze dne 25. března 1992, § 46), což se odrazilo i v Evropských vězeňských pravidlech či dokumentech OSN. Ochrana důvěrnosti této komunikace představuje v kontextu článků 6 a 8 Úmluvy významnou součást práva na obhajobu (např. *Beuze proti Belgii*, č. 71409/10, rozsudek velkého senátu ze dne 9. listopadu 2018, § 143). Vzhledem k obtížnosti vymezení přesné hranice mezi komunikací týkající se pouze zastupování v řízení a obecnou komunikací však dle Soudu není namístě rozlišovat mezi jednotlivými kategoriemi a veškerá tato komunikace požívá privilegované ochrany článku 8 Úmluvy. Současně Soud zdůraznil, že ochrana důvěrnosti komunikace s právním zástupcem není absolutní a může podléhat omezením, pokud jsou naplněny požadavky čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Navíc státy při určování mezí důvěrnosti komunikace s obhájcem požívají jen úzkého prostoru pro uvážení, a proto pouze velmi výjimečné okolnosti, jakými jsou např. zabránění spáchání závažného trestného činu či vážné narušení bezpečnosti ve věznici, mohou odůvodnit nezbytnost omezení tohoto práva. Soud v minulosti konstatoval,

že ani osoba odsouzená za teroristické aktivity nepřestává požívat ochrany důvěrnosti komunikace s advokátem, kterou je možné omezit pouze tehdy, pokud je to zcela nezbytné pro ochranu společnosti před násilím (srov. *Öcalan proti Turecku* (č. 2), č. 24069/03 a tři další, rozsudek ze dne 18. března 2014).

b) K použití obecných zásad na okolnosti projednávané věci

V projednávané věci nebylo pochyb, že rozhodnutím vnitrostátního soudu, kterým bylo omezeno stěžovatelovo právo na důvěrný rozhovor s právní zástupkyní, došlo k zásahu do práva na respektování soukromého života stěžovatele. Soudu proto ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy zkoumal, zda k zásahu došlo na základě zákona, zda zásah sledoval legitimní cíl a zda byl nezbytný. Co se týče zákonnosti zásahu, Soud připomněl, že Úmluva kromě požadavku na existenci zákonného základu stanoví i požadavky na kvalitu zákonného rámce, který musí být dostupný a předvídatelný (*De Tommaso proti Itálii*, č. 43395/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2017, § 106). Výklad a použití vnitrostátního práva náleží primárně vnitrostátním orgánům, zejména soudům. Úlohou Soudu je toliko ověřit, zda jimi provedený výklad vnitrostátního práva nebyl zjevně nerozumný či svévolný (*Molla Sali proti Řecku*, č. 20452/14, rozsudek velkého senátu ze dne 19. prosince 2018, § 149). Státy mohou právním zástupcům uložit určité povinnosti, které mohou mít dopad na jejich vztah s klienty. Je nicméně zásadní, aby tato opatření byla s ohledem na klíčovou úlohu, kterou advokáti při výkonu spravedlnosti hrají, jasně vymezena (*Morice proti Francii*, č. 29369/10, rozsudek velkého senátu ze dne 23. dubna 2015, § 132).

V případě stěžovatele vnitrostátní soudy vycházely z příslušného právního předpisu, který umožňuje výjimečně omezit důvěrnost konzultací vězněné osoby s právním zástupcem. Tato úprava obsahovala uzavřený výčet důvodů, za kterých je takové omezení možné: pokud by vyplynulo, že prostřednictvím právního zástupce dochází ke komunikaci s teroristickou organizací, spáchání trestného činu, případně by mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti věznice. Zachycení poštovní zásilky odeslané právním zástupcem, jejíž obsah nesouvisel s obhajobou stěžovatele, však nebylo možné mezi tyto důvody podřadit. Výklad vnitrostátních soudů by navíc ve výsledku umožňoval neomezené narušování důvěrnosti už při zaslání jakékoliv nesouvisějící komunikace právním zástupcem.

Soud proto konstatoval, že ačkoli znění a smysl vnitrostátní úpravy byl dostatečně určitý, vyjma absence časového ohraničení omezení soukromí, výklad a použití této úpravy na okolnosti stěžovatelova případu ze strany vnitrostátních soudů byly zjevně nerozumné, a tudíž nepředvídatelné ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Omezení stěžovatelovy komunikace s jeho právní zástupkyní tedy nebylo zákonné ve smyslu článku 8 Úmluvy, a proto došlo k porušení tohoto ustanovení.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatel dále namítal porušení práva na spravedlivý proces chráněného článkem 6 Úmluvy, neboť v rámci řízení před vnitrostátními soudy se nekonalo žádné jednání a on ani jeho právní zástupkyně neměli možnost vyjádřit se k návrhu vězeňské služby.

a) K přijatelnosti

Dle vlády představovalo předmětné rozhodnutí soudu preventivní opatření sloužící k zajištění pořádku a bezpečnosti ve věznici, tj. opatření veřejnoprávní povahy, a proto na řízení o něm nebyl článek 6 použitelný. Podle Soudu se nejednalo o kázeňské opatření, a proto nebyl na dané řízení použitelný článek 6 Úmluvy v jeho trestní složce. Ohledně občanskoprávní složky článku 6 Úmluvy Soud shledal, že se nepochybně jednalo o spor o právo, jež bylo uznáno vnitrostátním právem. Zbývalo tedy určit, zda je dané právo svou povahou občanským právem ve smyslu článku 6 Úmluvy.

V této souvislosti Soud připomněl, že tento pojem je v judikatuře vykládán široce a zahrnuje i řízení, která se zpočátku nejeví jako řízení týkající se občanského práva, avšak která mohou mít přímé a významné dopady na soukromé majetkové či nemajetkové právo jednotlivce. Občanskoprávní složka článku 6 Úmluvy se tak vztahuje na celou řadu sporů, které jsou vnitrostátním právem klasifikovány jako veřejnoprávní (*Denisov proti Ukrajině*, č. 76639/11, rozsudek velkého senátu ze dne 25. září 2018, § 51). Soud dále připomněl, že v kontextu omezení práv uvězněných osob v minulosti shledal, že jde o občanská práva ve smyslu článku 6 Úmluvy, zejména co se týká omezení návštěv (*Enea proti Itálii*, č. 74912/01, rozsudek velkého senátu ze dne 17. září 2009, § 119). Tato judikatura je dle Soudu použitelná i v projednávané věci. Důvěrnost vztahu mezi klientem a právním zástupcem je privilegovaná a jejich komunikace je ve smyslu článku 8 Úmluvy součástí soukromého života osoby. Právo na důvěrný rozhovor s právním zástupcem je

tedy převážně osobní povahy, což jej přibližuje občanskoprávní složce článku 6 Úmluvy. Jelikož omezení důvěrnosti narušuje užitečný výkon tohoto práva, převažují soukromoprávní aspekty věci nad aspekty veřejnoprávní povahy. Soud proto rozhodl, že článek 6 Úmluvy je ve své občanskoprávní složce použitelný.

b) K odůvodněnosti

Soud nejprve připomněl, že povinnost konat jednání v řízení před soudy není absolutní a výjimečné okolnosti týkající se povahy věci, o níž má být rozhodnuto, mohou odůvodnit nekonání veřejného jednání (*Göç proti Turecku*, č. 36590/97, rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2002, § 42). Soud dále připomněl, že v nedávné věci *Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku* (č. 55391/13, rozsudek velkého senátu ze dne 6. listopadu 2018, § 190–191) vymezil případy, kdy jsou výjimečné okolnosti odůvodňující nekonání jednání dány. Jedná se například o věci, kde není třeba řešit otázky věrohodnosti či nejsou sporné skutkové okolnosti věci. Dále jde o případy vyvolávající čistě právní otázky omezeného rozsahu či nevelké složitosti. Konečně jde o věci, v nichž jsou řešeny ryze technické otázky.

Nekonání jednání před soudem prvního stupně může být napraveno před odvolacím soudem, disponuje-li tento soud úplnou přezkumnou pravomocí ohledně skutkových i právních otázek (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku*, cit. výše, § 192).

V kontextu vězeňství mohou existovat praktické důvody pro konání zjednodušeného písemného řízení (*Põnkä proti Estonsku*, č. 64160/11, rozsudek ze dne 8. listopadu 2016, § 30). Účastníci řízení však musí mít možnost požádat o veřejné projednání věci (*Martinie proti Francii*, č. 58675/00, rozsudek velkého senátu ze dne 12. dubna 2006, § 42).

K projednávání věci Soud uvedl, že před vnitrostátními soudy ani v jednom stupni nedošlo k ústnímu projednání věci. Vnitrostátní právo totiž při rozhodování o omezení důvěrnosti komunikace s právním zástupcem umožňovalo soudům vycházet toliko z informací ve spise. Dle Soudu nebylo podstatné, že stěžovatel o jednání výslovně nepožádal, a to ani v rámci odvolacího řízení, jak poukazovala vláda. Soud jednak nebyl přesvědčen, že by případná žádost odvolacímu soudu měla naději na úspěch, jednak dle právní úpravy bylo pouze na uvážení odvolacího soudu, zda přistoupí k ústnímu projednání věci.

Soud dále neshledal, že by zde existovaly výjimečné okolnosti, které by odůvodňovaly rozhodování v tomto typu řízení bez ústního projednání. Stěžovatele se v rámci řízení před vydáním předmětného rozhodnutí nemohl vyjádřit k žádosti vězeňské služby. Odvolací soud nenařídil jednání a vycházel opět pouze ze spisového materiálu, byť stěžovatel v odvolání uplatnil námitky týkající se jak skutkového stavu, tak právního posouzení věci. Odvolací soud přitom mohl v rámci plného přezkumu posuzovat jak skutkovou, tak právní stránku případu a zrušit rozhodnutí nižšího soudu, pokud by vyhověl odvolání. Dle názoru Soudu by přitom konání jednání v tomto případě umožnilo odvolacímu soudu učinit si vlastní úsudek o skutkových i právních aspektech, které stěžovatel napadal.

Kumulativní účinek toho, že se stěžovatel nemohl vyjádřit k návrhu vězeňské služby před vydáním rozhodnutí, závažnosti přijatého opatření a nekonání jednání, a to ani v rámci odvolacího řízení, dle Soudu způsobil, že věc nebyla projednána v souladu s požadavky čl. 6 odst. 1 Úmluvy.